

Magyar vállalkozások áttérése az IFRS-alapú beszámolóra a hitelbírálókat során használt mutatószámok tükrében*

Tarpataki Eleonóra – Filyó Janka – László Norbert

Jogszabályi előírások és lehetőségek hatására egyre több magyarországi vállalkozás készíti pénzügyi kimutatásait a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardoknak (IFRS) megfelelően. Tanulmányunkban az áttérések hatását vizsgáltuk olyan jellemző mutatószámokon keresztül, amelyek a pénzügyi intézmények minősítési szempontjai között gyakran szerepelnek. Negyvenkét, különböző iparágban működő vállalkozás áttéréskori mérleg, eredménykimutatás és cash flow adatait hasonlítottuk össze a magyar és a nemzetközi szabályozás szerint elkészült kimutatásokból, és jutottunk arra a következtetésre, hogy egyedi szinten lényeges eltérések lehetnek ugyan, de az összesített adatok mediánja már nem tér el jelentősen. A pénzügyi kimutatások adatainak egységes értelmezését és gépi feldolgozását is lehetővé tevő elektronikus beszámolási formátum (ESEF) bevezetése ugyan elhalasztódott egy évvel a pandémia miatt Magyarországon is, de új távlatokat nyit majd a minősítési rendszerek fejlesztéséhez, amire érdemes a hitelintézeteknek felkészülni.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: M41, G21, G32, C21

Kulcsszavak: IFRS-áttérés, minősítés, mutatószámok, ESEF

1. Bevezetés

A globalizálódás a gazdasági élet számos területén, így a számvitelben is megfigyelhető. Ennek egyik leglátványosabb jele a Nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok (IFRS-ek) terjedése, amelyek egyre több országban válnak kötelezővé, illetve választhatóvá. A Nemzetközi Számviteli Standard Testület (IASB) adatai alapján jelenleg a világ 144 országában van lehetőség az IFRS-ek alkalmazására (IFRS 2018; Madarasiné Szirmai – Szöllősiné Szép 2018).

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Tarpataki Eleonóra a Budapesti Corvinus Egyetem Számvitel Tanszékének mesteroktatója.

E-mail: eleonora.tarpataki@uni-corvinus.hu

Filyó Janka a Budapesti Corvinus Egyetem Számvitel Tanszékének egyetemi adjunktusa.

E-mail: janka.filyo@uni-corvinus.hu

László Norbert a Budapesti Corvinus Egyetem Számvitel Tanszékének egyetemi adjunktusa.

E-mail: norbert.laszlo@uni-corvinus.hu

A magyar nyelvű kézirat első változata 2021. május 18-án érkezett szerkesztőségünkbe.

DOI: <https://doi.org/10.25201/HSZ.21.1.95>

Az elterjedés folyamatában jelentős mérföldkő volt, hogy 2005-től az Európai Unióban a tőzsdén jegyzett vállalatcsoportoknak a konszolidált beszámolójukat már az IFRS-ek alapján kellett közzétenni (a tőzsdén kívüliek ezt lehetőségként kapták meg). Magyarországon az egyedi beszámolók tekintetében azonban még egy bő évtizedet kellett várni az átállásra. 2017-től a tőzsdei cégekre (jellemzően anyavállalatokra), majd 2018-tól a hitelintézetekre írták elő az IFRS beszámolási kötelezettséget (saját döntés alapján egy évvel korábban is elkezdhetnék). Rajtuk kívül a nagyvállalkozásoknak (könyvvizsgálatra kötelezetteknek) biztosítanak lehetőséget, hogy válasszanak a magyar számviteli törvény, illetve az IFRS között. Ezen méret alatt jelenleg nincs lehetőség a nemzetközi számvitelre történő átállásra.

Az ebben az időszakban folytatott kutatások a vállalkozások szemszögéből mérték fel, hogy melyek az áttérés leggyakoribb okai, illetve melyek azok az ellenérzések, érvek, vélemények, amelyek elriasztják a döntéshozókat ezen lépés megtételétől. Legtöbbször az anyavállalati elvárások és a jogszabályi előírások miatt térnek át (Deloitte 2018), mások külföldi partnereik vagy későbbi befektetők bizalmát kívánják növelni a nemzetközi sztenderdeknek megfelelő pénzügyi kimutatások készítésével. Míg néhány évvel ezelőtt még jogos volt a félelem arra vonatkozólag, hogy lesz-e elég szakember az áttérés és az IFRS-ek szerinti számviteli munka elvégzésére, addig a legfrissebb adatok szerint ma már mind a mérlegképes könyvelők, mind a könyvvizsgálók között találunk szép számmal olyan kollégákat, akik rendelkeznek IFRS minősítéssel és képesek kiszolgálni a vállalati szektor ilyen irányú igényeit.¹

Az első átállási lehetőség 2016-ban nyílt meg az egyedi beszámolóknál, majd ezt követte a 2017-es és 2018-as kötelező kör a korábban említett vállalkozásoknak. Azonban rajtuk kívül több cég is átállt az IFRS-ekre önkéntes alapon. Jelenleg több száz vállalkozás alkotja ezt a kört, amely már lehetőséget biztosít arra, hogy statisztikai alapon is vizsgálhassuk az átállás hatását. Az elemzési lehetőséget segíti, hogy az átállás évében az új szabályrendszert (IFRS) nem csak a tárgyévre, hanem annak összehasonlítható adataként a bázis időszakra is el kell készíteni, ezzel módot teremtve arra, hogy az előző évben még a régi szabályrendszer (magyar számviteli törvény) alapú beszámolójának tárgyidőszakával összevessük. Így ugyanarról az időszakról – az átállás előtti üzleti évről – mindkét szabályrendszer szerint közzétették a cégek a beszámolójukat, ezért az eltérések pusztán az áttérésre vezethetőek vissza. Kiegészítő információforrást jelent még az első IFRS beszámoló Megjegyzések (Notes) része, amely a számviteli rendszer váltásáról is tartalmaz levezetések (Lakatos et al. 2018).

Az átálló cégek mennyisége az általános, összevont elemzéshez már elegendő, azonban ahhoz, hogy a vizsgálatot rétegzetten, például iparágspecifikusan végezzük el, még túl kevés.

¹ A legfrissebb adatok szerint a Pénzügyminisztérium nyilvántartásában szereplő több mint 53 000 mérlegképes könyvelő 4,3 százaléka (2 322 fő), valamint az aktív könyvvizsgálók mintegy 6,4 százaléka (262 fő) rendelkezik IFRS-minősítéssel. Lásd: <https://penzugyiszakkepzes.kormany.hu/nevjegyzekek-konyvviteli-szolgaltatast-vegok>. Letöltés ideje: 2021. május 10.

2. Adatbázis

Az IFRS-re áttért vállalkozások köréről sajnos nincs nyilvánosan hozzáférhető adatbázis, így a kutatásunk első lépéseként ezt kellett felépítenünk. Szakemberekkel történő konzultálás alapján alakítottunk ki egy kezdeti feltevést arról, hogy mely vállalkozásokról tételezzük fel, hogy már áttértek az IFRS-ekre. Ezúton is köszönjük minden érintettnek a segítő közreműködését. A nyers adatbázisba 123 vállalkozás került, amelyet több szempont szerint is meg kellett tisztítanunk az elemzés céljára. Első körben kivettük azokat a cégeket (21 db), amelyek a vizsgálat időpontjában az egyedi beszámolójuk szerint még nem tértek át az IFRS-ekre, azt csak később fogják várhatóan meglépni. Ezek egy részénél a konszolidált beszámolót már IFRS-alapon készítik el, de a csoport tagjaként működő vizsgált vállalkozás egyedi beszámolóját még nem. Meglepődtünk azon, hogy több olyan vállalkozás is létezik Magyarországon, amelyiknek csak IFRS beszámolója van, s nem a magyar számvitelről tértek át erre. Ez azzal indokolható, hogy nemrég jöttek létre új vállalkozásként, és így már a kezdetektől az IFRS-eket alkalmazzák. Mivel a kutatásunk célja az áttérés vizsgálata, így ezt a halmazt is ki kellett vennünk az adatbázisból (15 cég). Az első körös szűkítések után 87 elemű sokasággal rendelkezünk, amelyeknél értelmezhető volt az áttérés, vagyis rendelkezésre állt mind a számviteli törvény, mind az IFRS szerinti beszámoló az áttérést megelőző évre. Második körben két további tisztítást hajtottunk még végre. Kivettünk 4 speciális céghelyzetű vállalkozást (pl. előtársaság, csődeljárás), mivel a kutatás fókuszába a folyamatosan működő cégeket kívántuk helyezni. Az utolsó szűkítést a vállalkozás tevékenysége alapján végeztük. Az elemzésbe azokat a cégeket kívántuk bevonni, amelyek a számviteli törvény szerinti éves beszámolót az annak mellékleteiben lévő mérleg-, illetve eredménykimutatás séma alapján készítik el, ezért a különböző kormányrendeleteken alapú sémákat használó eseteket (pl. pénzintézetek, biztosítók) elimináltuk a feldolgozandó esetek közül. Igaz, hogy ez utóbbi lépés okozta a legnagyobb szűkítést, hiszen ezzel 40 elemmel csökkent az adatbázisunk, azonban a kutatásunk a vállalkozások hitelbírálati folyamatában használt mutatószámokkal kapcsolatban kívánja vizsgálni az áttérés hatását, így ez a lépés ebből a szempontból indokolt volt. A felsorolt szűrések után 42 vállalkozás képezte az elemezhető esetek körét. Igaz, hogy ez viszonylag kis elemszámú halmazt alkot, ám az áttért (nem speciális tevékenységű) vállalkozások számához viszonyítva már jelentősnek minősül.

Az áttérés időpontját tekintve hárman 2016-ban, harmincan 2017-ben, kilencen 2018-ban tették ezt meg a vizsgált körből. Bár igaz, hogy 2018-ban is jelentős számú áttérő volt, ez azonban a kötelező áttérésük folytán sok hitelintézeti vállalkozást érintett, a mi kutatásunknak viszont ők nem képezték célcsoportját.

Az elemzett gazdálkodók főtevékenység szerinti vizsgálatánál megállapítottuk, hogy a TEÁOR szerint nagyon szerteágazóak, nincs kiemelkedő elemszámú bennük. A három nagy tevékenységkategória szerinti megoszlásuk: ipar 26 százalék, kereskedelem 17 százalék, szolgáltatás 57 százalék.

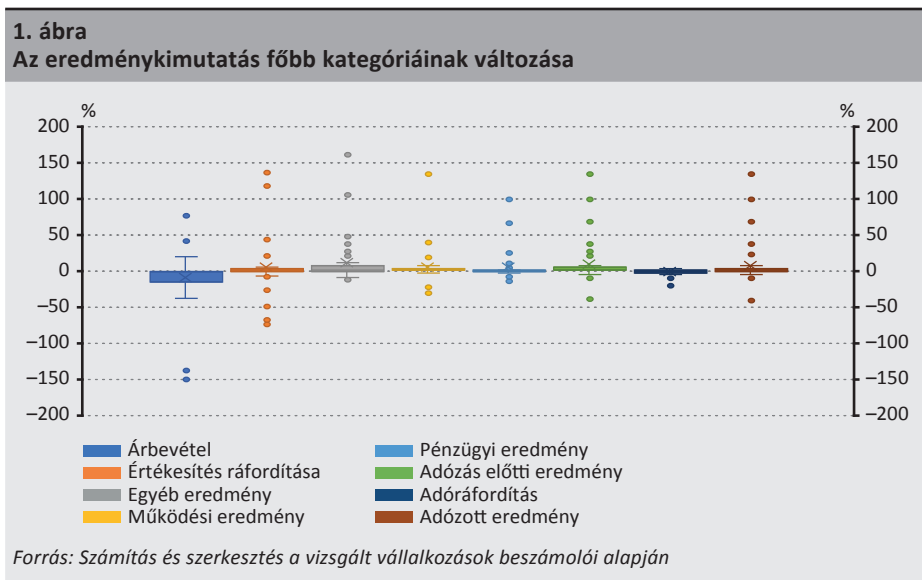
3. A mérleg- és eredménykimutatás adatainak eltérése és annak vizsgálata

Elemzésünk a beszámoló főlapjainak (mérleg-, eredménykimutatás) szerkezetvizsgálatával kezdődött, vagyis azt tártuk fel, hogy az áttérés okozott-e lényegesebb változásokat e két kimutatás fő kategóriáiban. Mivel a cégek között vannak nagyságrendi eltérések, ezért az abszolút számok helyett azok relatív értékének vizsgálatát hajtottuk végre, amelyhez a vállalkozások magyar számviteli törvény szerint készített beszámolójának saját tőke értékét vettük viszonyítási alapul.

Az összegyűjtött adatok feldolgozásakor elkészítettünk az elemzett kategóriákra a kétféle doboz ábrát (box plot, 1. és 2. ábra) és az átlagot, a szórást, valamint a kvartiliseket tartalmazó táblázatot (1. táblázat) is. A terjedelmi korlátokat szem előtt tartva azonban csak az első esetben, az eredménykimutatás főbb kategóriáinak ismertetésekor mutatjuk be a kapott eredményeket ilyen részletességgel, a dolgozat további részében csak a kilógó értékek nélküli, ún. összenyomott doboz ábrával szemléltetjük a kapott értékeket.

3.1. Eredménykimutatás

Az eredménykimutatás főbb kategóriáinak áttérés miatti változását mutatja az 1. ábra.

Az értelmezhetőséget a néhány speciális esetre visszavezethető kilógó értékek megnehezítik, ezért az 1. táblázatban az átlag és a szórás mellett a kvartiliseket is feltüntettük.

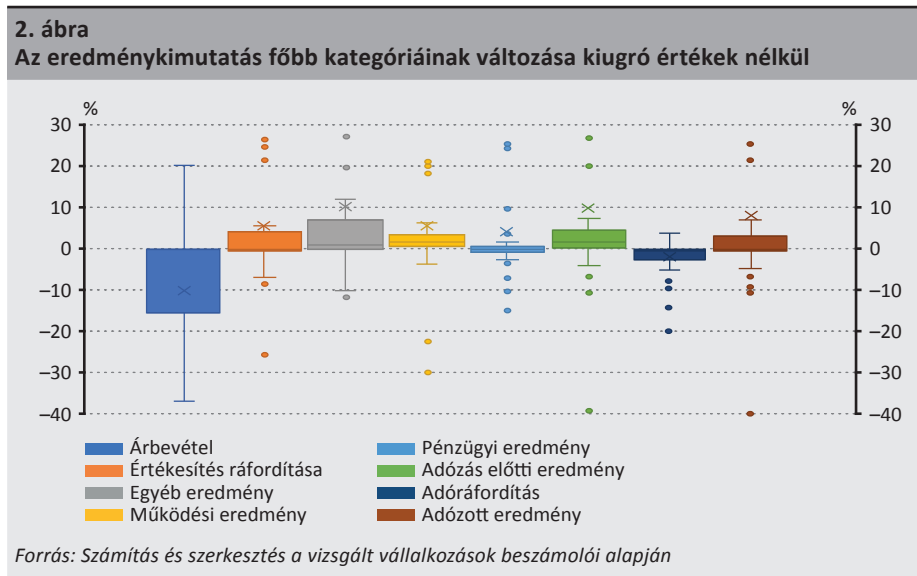
1. táblázat
Az eredménykimutatás főbb kategóriáinak változása részletesen

	Árbevétel	Értékesítési ráfordítás*	Egyéb eredmény	Működési eredmény	Pénzügyi eredmény	Adózás előtti eredmény	Adó-ráfordítás	Adózott eredmény
Átlag	-10,1%	5,5%	10,3%	5,7%	4,2%	9,9%	-1,9%	8,0%
Szórás	36,0%	35,3%	30,6%	22,6%	19,4%	28,7%	4,4%	28,9%
Q1	-14,1%	-0,3%	0,0%	0,5%	-0,6%	0,3%	-2,5%	-0,5%
Q2	0,0%	0,0%	0,9%	1,7%	0,0%	1,8%	-0,3%	0,0%
Q3	0,0%	3,7%	6,2%	3,4%	0,6%	4,4%	0,0%	2,3%

Megjegyzés: * Az értékesítés (közvetlen és közvetett) ráfordítását az összköltséges eredménykimutatásból a következő módon határoztuk meg: anyagjellegű ráfordítás + személyi jellegű ráfordítás + értékcsökkenési leírás ráfordítás – aktivált saját teljesítmények.

Forrás: Számítás és szerkesztés a vizsgált vállalkozások beszámolóai alapján

Ez alapján megállapítható, hogy a cégek csak kis részénél fordul elő jelentős különbség az IFRS-re áttérés következtében, és sok esetben ezek csak a belső szerkezetet érintik, vagyis két részkategória közti átrendezésről van szó, s a végeredményt – jelen esetben az adózott eredmény értékét – összességében kevésbé befolyásolják. Az 1. ábrát ezért átalakítva is bemutatjuk, a kilógó értékeket levágva (2. ábra).

Több vállalkozásnál az áttérés egyáltalán nem járt eredménymódosító hatással. Ha azonban az átlagos különbözeteket a kiemelt sorok tekintetében vizsgáljuk, akkor már tapasztalhatóak kisebb-nagyobb eltérések. Az árbevétel, illetve az értékesítési és az egyéb ráfordítások értéke is kisebb lett az IFRS-ben a magyar számviteli törvény alapján készült beszámolókkal összehasonlítva. Ennek egyik fő oka, hogy az IFRS-ben több olyan eset is van, amelyet nettósítva, vagyis a bevételeket és a ráfordításokat összevontan kell megjeleníteni. Ilyen például az ügynöki tevékenység elszámolása, amelynél a magyar számvitel az eladási ellenértéket árbevételként, míg a vásárlási ellenértéket értékesítési ráfordításként mutatja ki, ezzel szemben az IFRS-ben a kétféle különbözetét (ügynöki jutalékot), vagyis jóval kisebb összeget kell szerepeltetni árbevételként, a ráfordítások mellőzésével. Hasonló esetet képez a jövedéki adó kezelése is, amely a magyar számvitelben megjelenik az árbevételben eredményt növelő és az egyéb ráfordítások között eredményt csökkentő hatással, míg az IFRS-ben ez egyáltalán nem szerepel az eredménytétel között. A két említett esetben azonban üzemi/üzleti szinttől már nincs összesített hatása.

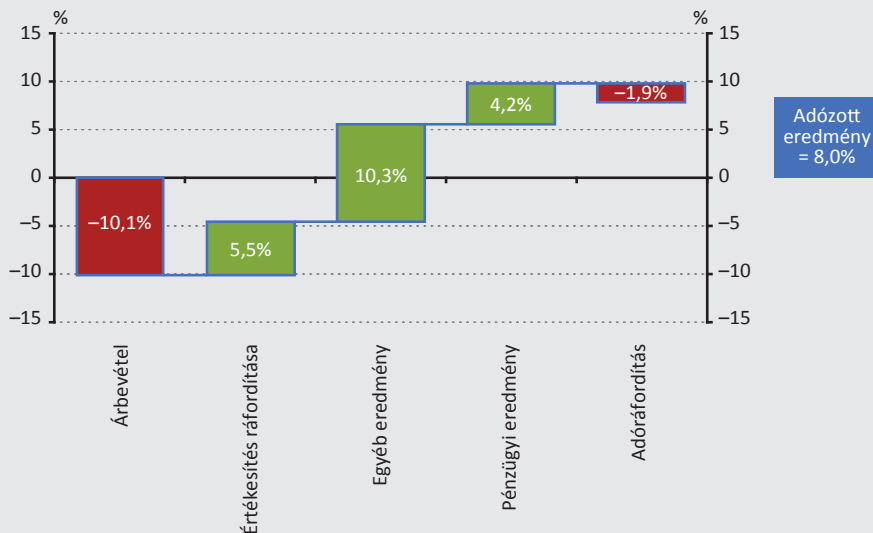
A pénzügyi eredmény eltéréseinek egyik magyarázata, hogy az IFRS-ben a hitelekhez kapcsolódó tranzakciós költségeket (pl. folyósítási díj) nem a felvételkor számolják el az eredmény terhére, hanem a kötelezettség bekerülési értékét módosítják vele, aminek következtében az a futamidő alatt fog ráfordításként jelentkezni, az effektív és a nominális kamat különbözetéből adódóan.

Az adóráfordítások tekintetében két különbséget érdemes kiemelni. Az egyik, hogy a magyar számvitel csak a tényleges tárgyévi társasági adóval foglalkozik, míg az IFRS-ben emellett kezelni kell a halasztott adót is. A másik a hungarikumnak számító helyi iparűzési adó (HIPA) kezelésének kérdése. A magyar számvitelben ez egyértelműen az egyéb ráfordítások között szerepel, azonban az IFRS-ben nincs ilyen jellegű előírás, s értelmezéstől függően két megoldás közül választhatnak a gazdálkodók. A HIPA lehet ugyanúgy az IFRS-ben is az egyéb ráfordítások között, azonban ha nyereségadóként értelmezi a cég, akkor az adóráfordításoknál is bemutatható. Erre jelenleg nincs egységesen kialakult magyar gyakorlat, még a tőzsdei cégek esetében sem. Ennek a választható besorolásnak fontos szerepe lehet egy menedzsment vagy cég megítélésében is, hiszen olyan számított eredménykategóriákat is befolyásol a döntés, mint az EBIT vagy az EBITDA.

A vizsgált adatbázis alapján azt állapítottuk meg, hogy *az áttérés hatására átlagosan (a saját tőke értékéhez viszonyítva) 8 százalékkal lett magasabb az adózott eredmény, amelynek a vizsgált sorok szerinti hatását összefoglalva mutatja a 3. ábra.*

3. ábra

Az áttérés miatt az adózott eredményre ható változók

Forrás: Számítás és szerkesztés a vizsgált vállalkozások beszámolói alapján

Ez azonban főként néhány vállalkozás kilógó értékére vezethető vissza, a többség-nél ennél jóval kisebb különbség alakult ki. A mediánt vizsgálva már nincs eltérés (0,0 százalék), s az interkvartilis terjedelem is egészen szűk: -0,5 százalék és +2,3 százalék közötti.

Az IFRS-beszámoló eredménykimutatásában van még két olyan kategória, amely a magyar szabályozástól jelentősen eltér. Az egyik az egyéb átfogó eredmény (OCI), amely a valósérték-különbözetek egy részét tartalmazza, az adózott eredménytől elkülönítetten. Ez az év végi záraskor a saját tőkébe kerül átvezetésre. Hasonló megoldás a magyar számvitelben is van, igaz, ott közvetlenül a saját tőkében megjelenítve ezen elemeket, illetve az érintett vagyonelemek és események köre is részben más. Mivel egyik számviteli rendszerben sincs közvetlen hatása az adózott eredményre, ezért ennek részletes taglalásától most eltekintünk. A másik eltérés a megszűnt tevékenységekhez kötődik, amely csak az IFRS-es beszámolóban jelenik meg elkülönítve, míg a magyar változatban a tartalmának megfelelő sorokban maradnak az eredményhatások, így ez gyakorlatilag bármelyik eredménykimutatás sornál okozhat eltérést. A vizsgált mintában 6 cégnek volt egyéb átfogó eredménye, s két esetben különítették el a megszűnt tevékenység eredményét, ezek azonban egyik esetben sem voltak jelentős összegűek.

A 2. táblázatban összefoglaltuk az egyedi eltérések jellemző okait és azok hatását az elemzések során használt mutatószámok vonatkozásában

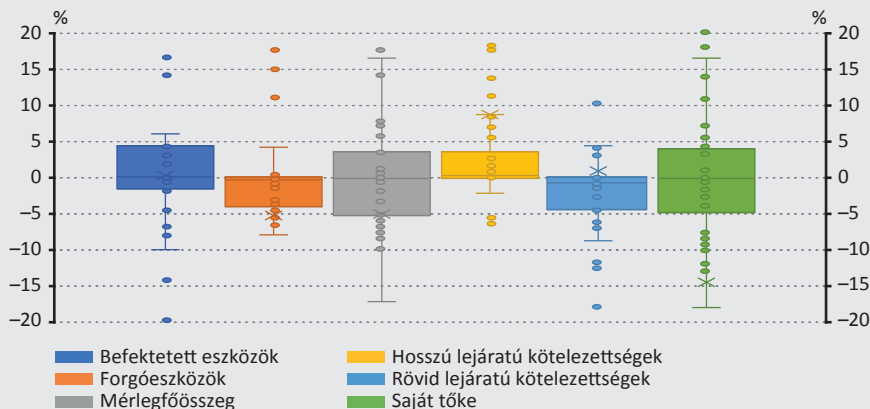
2. táblázat Az eredménykimutatás főbb kategóriái egyedi eltéréseinek legjellemzőbb magyarázatai			
Gazdasági esemény / kulcsterület	IFRS vs. magyar szabályozás	Eredménykimutatás sorok (magyar), amelyre hatással van	Milyen mutatókat befolyásol? Milyen irányban?
Ügynöki tevékenység	Az IFRS nettósítva teszi közzé az árbevételt	Árbevétel, anyagjellegű ráfordítások/értékesítési ráfordítások	Árbevételhez viszonyított mutatók (nőnek az alacsonyabb bázis miatt)
Jövedéki adó	IFRS-ben az árbevétel nem tartalmazza	Árbevétel, egyéb ráfordítás	Árbevételhez viszonyított mutatók (nőnek az alacsonyabb bázis miatt)
Helyi iparűzési adó	IFRS-ben lehet egyéb ráfordítás vagy adóráfördítés is	Egyéb ráfordítás, adóráfördítés (Szv. tv. adófizetési kötelezettség)	EBIT-, EBITDA-alapú mutatók (ha az adóráfördítések között van, akkor növekednek a mutatók értékei)
Megszűnt tevékenység(ek)	IFRS-ben elkülönítve kell bemutatni	Bármely eredménykimutatás sort érinthet	Eredménykimutatáshoz kapcsolódó mutatók (eredménytől függő hatás)
Értékcsökkenés	Az IFRS-lízingstandard alapján elszámolt értékcsökkenés a magyar szabályozásban nincs	Igénybe vett szolgáltatás, Értékcsökkenés	EBIT-, EBITDA-alapú mutatók nőnek

Forrás: Szerkesztés a vizsgált vállalkozások beszámolóí alapján

3.2. Mérleg

A beszámoló kimutatásaiból következő lépésként a vagyon (mérleg) elemzésére tértünk át. Az áttérés hatására történt változások a mérleg esetében átlagosan még kisebb kilengéseket okoztak, mint az eredménykimutatásnál. Ennél az elemzésnél az ábra még „összenyomottabb” lett az egy-két extrémén kilógó tétel következtében. A könnyebb értelmezhetőséghez az ábrák közepét itt is kinagyítottuk a szélsőségesen kilógó értékek lehangyásával (4. ábra).

4. ábra
A mérleg főbb összetevőinek változása az IFRS-re áttérés miatt

Forrás: Számítás és szerkesztés a vizsgált vállalkozások beszámolóí alapján

Sok vállalkozásnál az IFRS-re áttérés egyáltalán nem járt a mérleg főbb sorainál értékváltozással. Itt is megfigyelhetünk azonban strukturális átrendeződéseket az egyes kategóriák között. Az elemzést nehezítette, hogy a számviteli törvény szerinti mérlegben külön főcsoportként szerepel az aktív, illetve passzív időbeli elhatárolás, míg az IFRS-ben ezek jellemzően a forgóeszközök, illetve a rövid lejáratú kötelezettségek részei. Az elemzésnél a magyar változatban is összevontuk ezeket a téteket, mivel az IFRS-adatok leválasztására nem volt lehetőség. Szintén külön főcsoport a magyar mérlegben a céltartalékok, míg az IFRS-ben ezek kötelezettségnek minősülnek. Itt a problémát az okozza, hogy az átsorolás még könnyen megoldható lenne, azonban az elemzésünkben külön szeretnénk vizsgálni a hosszú és a rövid lejáratú kötelezettségeket is. A céltartaléknak ilyen bontása nincs a magyar beszámolóban, csak az IFRS-ben, így csak utóbbit tudtuk megvizsgálni. Ennek során arra jutottunk, hogy a cégek felének nincs hosszú lejáratú céltartaléka, s jellemzően a másik felénél sem jelentősek ezek az értékek, így a céltartalékokat mindkét változatban a rövid lejáratú kötelezettségek részének tekintettük. Ezek után öt nagy kategóriánk szerepel a mérlegben: befektetett eszköz, forgóeszköz, saját tőke, hosszú lejáratú kötelezettség, rövid lejáratú kötelezettség.

A befektetett eszközöknél tapasztaltuk a legkisebb eltérést, amely magyarázható azzal, hogy a két számviteli rendszerben nagyon hasonló megközelítéssel találkozhatunk e területen. A részletekben természetesen vannak különbségek, mint például az alapítás-átszervezés aktiválását csak a magyar számvitel engedi, viszont a halasztott adó követelés csak az IFRS-mérlegben szerepel. A forgóeszközöknél már jóval nagyobb különbség alakult ki az áttérés miatt, és az IFRS-ben jellemző a kisebb érték. Ennek egyik oka a visszavásárolt saját részvények, üzletrészek

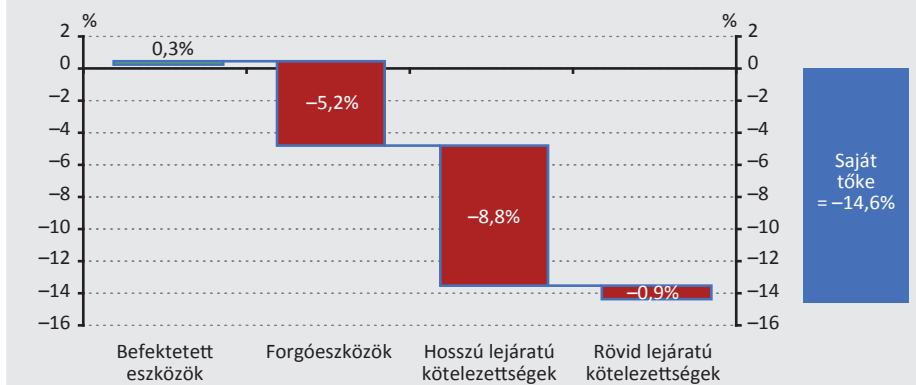
kezelése. A számviteli törvény szerint ezt a forgóeszközök értékpapír csoportjában kell kimutatni, míg az IFRS már a visszavásárlás pillanatától sajáttőke-csökkentő tételként kezeli, ezáltal teljesen kimarad a vagyonskimutatásból.

A forrás oldalon az egyik nagy eltérést a pótbefizetések okozzák. A magyar számvitel ezt saját tőkeként (lekötött tartalék), míg az IFRS ettől eltérően kötelezettségként kezeli.

Mind az eszköz, mind a forrás oldalon származhatnak eltérések a bekerülési érték eltérő meghatározásából, például azért, mert az IFRS-ben használnak diszkontált cash flow alapú megközelítéseket, míg a számviteli törvényben nem találkozhatunk ilyennel. Az áttérésnek a mérleg főbb tételeire gyakorolt változását az 5. ábrán úgy mutatjuk be, hogy annak milyen következménye volt a cég saját tőkéjére nézve, vagyis az angolszász logikát követjük, amely szerint: eszköz – kötelezettség = saját tőke, annyival módosítva, hogy mind az eszközöket, mind a forrásokat megbontottuk hosszú és rövid változatra, vagyis az egyenletünk: befektetett eszköz + forgóeszköz – hosszú lejáratú kötelezettség – rövid lejáratú kötelezettség = saját tőke.

5. ábra

Az IFRS-re való áttérés hatása a főbb mérlegtételekre, a saját tőkére

Forrás: Számítás és szerkesztés a vizsgált vállalkozások beszámolóí alapján

3.3. Cash flow

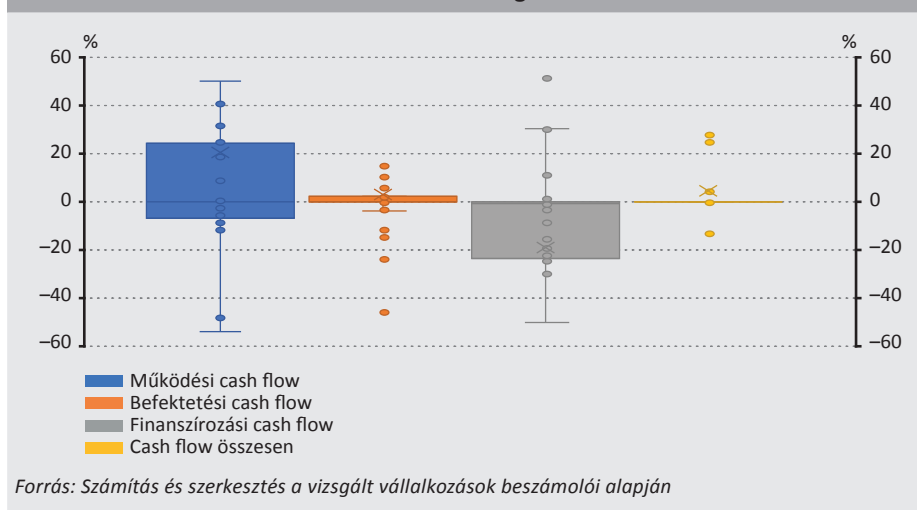
A beszámoló lényeges eleme – főként, ha hitelvizsgálatról van szó – a cash flow kimutatás. Ezt mindkét beszámoló tartalmazza, igaz, eltérő súlyúként kezelve. Az IFRS-ekben a mérleggel és eredménykimutatással egyenrangú főlapként szerepel, míg a számviteli törvény a kiegészítő melléklet részeként írja elő. Sajnos ezt az alulértékeltiséget a gyakorlat még tovább rontja, mivel sok vállalkozás – szabálytalanul – el sem készíti, vagy az utolsó oldalakra számúzi a cash flow kimutatást. Ez a probléma

a mi adatbázisunkban is megjelent, mivel a magyar és az IFRS beszámolóinkban is három-három olyan vállalkozást találtunk, amelyek kihagyták a kötelezően előírt cash flow kimutatást. Kis öröm az örömben, hogy az egyik gazdálkodó duplán „hanyag” volt, ezért csak 5 esetet kellett kivenni, s így a további elemzések a megmaradt 37 vállalkozásra vonatkoznak.

A cash flow esetében kulcskérdés, hogy mit is értünk egyáltalán „cash” alatt, vagyis mi lesz a kimutatásunk bázisa, minek is keressük a változását. A két számviteli rendszer elméleti szinten más értelmezéssel rendelkezik, de nézzük, hogy ez a gyakorlatban is megjelenik-e. A 37 cég közül 18-nál teljesen megegyezik a pénzeszközök változásának értéke a két rendszerben, további 14 esetben az eltérés nem jelentős, így csupán 5 vállalkozásnál tapasztaltunk nagyobb különbséget. Az IFRS-beli pénzeszközök értéke a pénzeszköz egyenértékesek miatt lehet magasabb, a folyószámlahitelből eredő tartozás negatív pénzként való értelmezése miatt lehet alacsonyabb. De önmagában nem ez határozza meg, hogy melyik rendszerben lesz magasabb vagy alacsonyabb a cash flow, hanem az előbb említett tételek adott évi változását kell figyelembe venni.

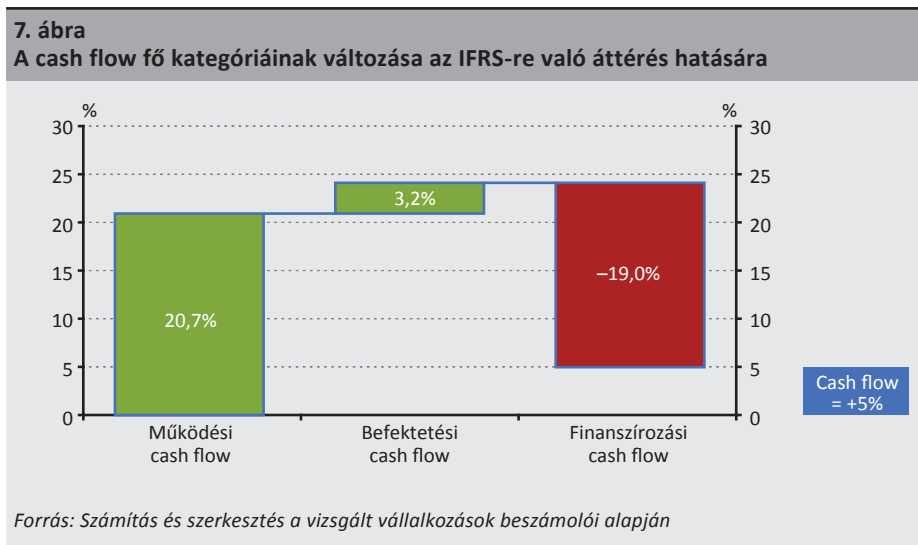
Amennyiben a cash flow végeredményében szerepet játszó kategóriák értékeit vizsgáljuk, akkor itt is tapasztalhatunk strukturális átrendeződéseket. A változásokat szemléletű a 6. ábra, szokás szerint a kilógó értékek nélkül.

6. ábra
Az IFRS-re való áttérés hatása a cash flow kategóriákra

A cash flow kategóriák közti fő átrendezések oka a fizetett hozamok (osztalék, kamat) besorolásában van. A magyar szabályozás mindkettőre a működési kategóriát írja elő, míg az IFRS választhatóvá teszi, hogy a gazdálkodó azt a működési vagy

a finanszírozási cash flow részeként tünteti fel. Az szinte minden gazdálkodónál érvényes, hogy a fizetett osztalékot a finanszírozási részbe sorolja, így, ha van ilyen tétele a gazdálkodónak, akkor ez egy szinte biztos eltérésként azonosítható. A fizetett kamatoknál már nincs ennyire egységes gyakorlat, ezért, ha a vállalkozás a működési kategória mellett dönt, akkor nem alakul ki különbség a két szabályrendszerben, míg a finanszírozási kategóriába való besorolás esetén igen. Ezt szemlélteti a 7. ábra is.

4. Az áttérés következményei a mutatószámok vonatkozásában

A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi törvény előírja a pénzügyi intézményeknek, hogy olyan belső szabályzatot dolgozzanak ki és alkalmazzanak, amely lehetővé teszi „a kihelyezések és kötelezettségvállalások megalapozottságát, áttekinthetőségét, a kockázatok felméréseinek ellenőrzését és csökkentését”². Az ügyfél- és partnerminősítésről szóló 2016. évi MNB-rendelet írja le részletesen, hogy mit kell tartalmaznia ennek a belső szabályzatnak. Az 5.§ e) pontja alapján „az ügyfelek és a partnerek minősítési kategóriákba történő besorolása során figyelembe veendő számszerűsíthető adatok [...] meghatározását, az alkalmazott mutatószámokat”³.

A minősítési rendszer alapját képezik a hitelminősítő modellek, amelyek segítik egyrészt a hiteldöntést, másrészt a nemteljesítési valószínűség számszerűsítését

² Ld.: 2013. évi CCXXXVII. törvény 98.§ (1) bekezdés, Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2013-237-00-00>. Letöltés ideje: 2021. április 28.

³ Ld.: 40/2016. (X. 11.) MNB rendelet, Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2016-40-20-2C>. Letöltés ideje: 2021. április 28.

(probability of default) azáltal, hogy a hitelezési politikának megfelelően kockázati kategóriákba sorolják a hitelfelvevőket (és a hiteleket is). A modellek múltbéli adatok alapján működnek, azaz figyelembe veszik az eddigi hitelezési tapasztalatot, statisztikai és háttéradatokat, amelyek mélysége és megbízhatósága az egyik legfontosabb összetevője a modelleknek (Walter 2019; Horváth 2021; Banai et al. 2016).

A minősítő rendszerek input adatai között jelentős arányban szerepelnek a beszámolóból, illetve az ügyfelek írásbeli nyilatkozataiból (például kérdőív, kiegészítő adatlap) származó, tényszerű, számszaki adatok, amelyekből különböző mutatószámokat képeznek az értékelési folyamatban (Lucas et al. 2006). Az ügyfélminősítés alapján történik ezután egyrészt a díjak, kamatfelárák megállapítása, ami a bevételekre, másrészt a céltartalék képzése, ami a ráfordításokra hat, azaz végső soron, közvetve az ügyfelek mutatószámainak alakulása hatással van a pénzügyi intézmény eredményességére.

Az IFRS-ekre történő áttérés egyelőre a magyarországi nagyvállalati szektorban jellemző. Ezeket a vállalkozásokat a hitelintézetek kockázatkezelési szempontból egyedileg elemzik és minősítik a nagyobb kitettség és a komplexebb ügyletek miatt. Az érvényes szabályozás alapján azonban akár közepes és kisebb vállalkozások is választhatják az IFRS-alapú beszámoló készítést, ezért a fenti indokokat figyelembe véve érdemes időről-időre áttekinteni, hogy az áttérés statisztikailag okoz-e jelentős változásokat az értékelő modellek működésében.

Első felmérésünkben a vizsgált mutatószámokhoz szükséges adatokat kizárólag a publikusan elérhető, egyedi pénzügyi kimutatásokból választottuk, az áttérés éveire fókuszálva, aminek során az alábbi korlátokat tartottuk szem előtt.

A magyar beszámoló kötött formátumú, míg az IFRS nem ír elő pontos szerkezetet a pénzügyi kimutatásokra; illetve amennyiben bizonyos tételek nem jelentősek a vállalkozás megítélésével kapcsolatban, akkor azt a kimutatások számszaki részében nem feltétlenül kell elkülönítetten bemutatni. Ezért sok esetben ki kellett hagynunk azokat az adatokat, amelyekről a magyar beszámolóban van ugyan adat, de az IFRS-alapú pénzügyi kimutatásokban nem, vagy csak nagyon ritkán találtunk információt.

A magyar mérlegben a befektetett pénzügyi eszközök, a követelések és a különböző kötelezettségek részletezettségében külön soron kell szerepeltetni a kapcsolt vállalkozásokkal, a jelentős tulajdoni részesedési viszonyban lévő vállalkozással és az egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szembeni tételeket, amelyek üzleti tartalmát (vevői-szállítói kapcsolat, kölcsönkövetelés, -kötelezettség) ez felülírja. Ezért a magyar mérleg követelések/kötelezettségek (áruszállításból, szolgáltatásnyújtásból) adatai jelentősen torzíthatnak, amennyiben például a cégcsoporton belüli forgalom jellemzően előfordul.

Mivel vizsgálatunk kifejezetten arra vonatkozott, hogy összehasonlítsuk az ugyanarra az időszakra vonatkozó magyar beszámoló adataiból képzett mutatószámok

értékeit az IFRS pénzügyi kimutatásból nyert értékekkel, ezért nem vontunk be az elemzésünkbe trendjellegű mutatószámokat.

Szintén befolyásolta felmérésünk lehetőségeit, hogy sok – a banki kockázatelemzési és minősítési eljárásban alkalmazott – mutatószámhoz az input-adatok publikusan egyáltalán nem elérhetők, azokat kizárólag a hitelezési kapcsolat felvétele előtt bekért részletes vállalati adatszolgáltatás tartalmazza.

A 3. táblázatban foglaltuk össze azokat a mutatószámokat, amelyeket a fentiek figyelembevételével vizsgáltunk a következő adatok segítségével:

- Eredménykimutatásból közvetlenül: árbevétel, értékcsökkenési leírás, üzemi eredmény / működési eredmény, kamatráfordítás; közvetetten (számítottan): EBIT, EBITDA
- Mérlegből: befektetett eszközök, forgóeszközök, összes eszköz, saját tőke, összes kötelezettség, rövid lejáratú kötelezettségek

3. táblázat	
A vizsgált mutatószámok és számítási módjuk	
Árbevétel-arányos eredmény	Adózott eredmény / Árbevétel
EBIT-ráta	EBIT / Árbevétel
EBITDA-mutató	EBITDA / Árbevétel
Likviditási ráta	Forgóeszközök / Rövid lejáratú kötelezettségek
Tőkeellátottsági mutató	Saját tőke / Mérlegfőösszeg
EBITDA-arányos kötelezettség	Kötelezettség / EBITDA

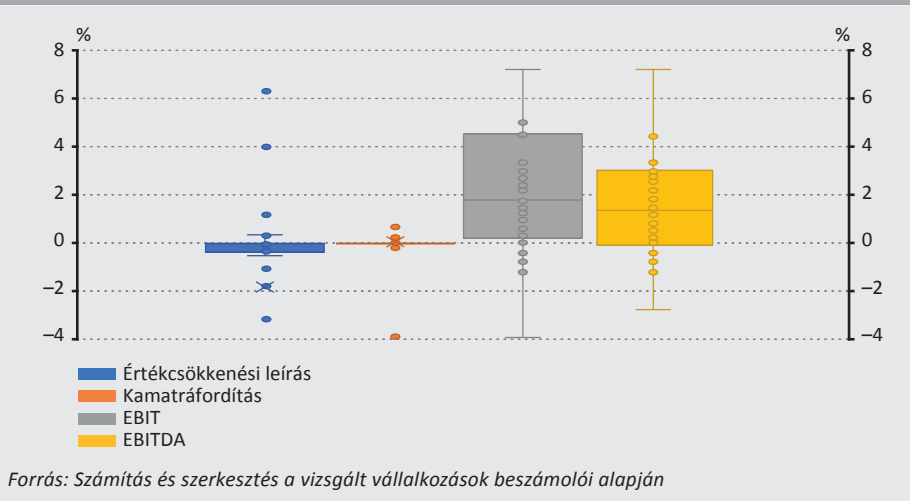
Mielőtt végignézzük a fenti mutatószámok változását az áttérés következtében, tekintsünk még rá a 8. ábrára, amelyben az értékcsökkenési leírás és a kamatráfordítás adatait és két, a banki minősítések során kiemelt jelentőségű eredménykategória, az EBIT és EBITDA értékeinek változását mutatjuk be.

A kamatráfordítás esetében jelentéktelen az eltérés; az értékcsökkenés két kiugró értékének az a magyarázata, hogy míg a magyar szabályozás szerint az operatív lízingek esetében az eszközök nem kerülnek be a lízingbe vevő könyveibe és nem számolnak el rá értékcsökkenést (és kamatráfordítást), addig ezek az ügyletek az IFRS-ben sokszor pénzügyi lízingnek minősültek az IAS 17 szerint. Azóta a lízing standardot megújították, és 2019-től már az IFRS 16 a hatályos, amely a várakozások szerint ezt a különbséget inkább erősíteni fogja.⁴ Az EBIT és EBITDA eredménykategóriák jelentős változását ez és a korábban vizsgált összetevők változása indokolja.

⁴ Az IFRS 16 lízing standard 2019. január 1-én lépett hatályba, de korábbi használata bizonyos körülmények fennállása esetén megengedett volt (IFRS 2021).

8. ábra

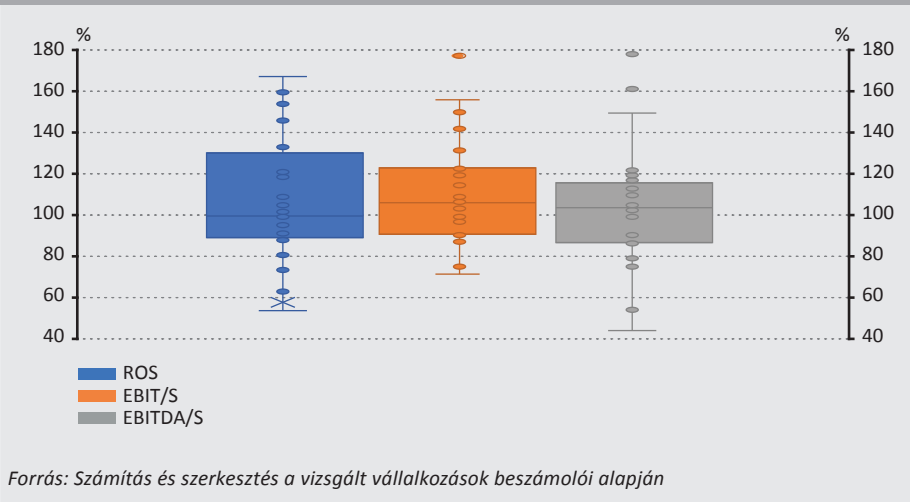
Az értékcsökkenés, kamatráfordítások, az EBIT- és EBITDA-változások szélső értékek nélkül

A negyvenkét, elemzésre kiválasztott vállalkozás közül csak negyvenet tudtunk elemezni az árbevétel-alapú mutatók vonatkozásában, mivel két esetben nem volt árbevétele a cégnek. Az árbevétel-arányos eredmény (ROS), az EBIT-ráta (EBIT/S) és az EBITDA-mutató (EBITDA/S) értékeit és változását áttekintve arra jutottunk, hogy a mutatók magasabb értéke elsősorban az IFRS-alapú pénzügyi kimutatásokban megjelenő alacsonyabb árbevétel miatt alakult ki (9. ábra). Ennek jellemzően előforduló okait előző fejezetünkben részletesen tárgyaltuk.

9. ábra

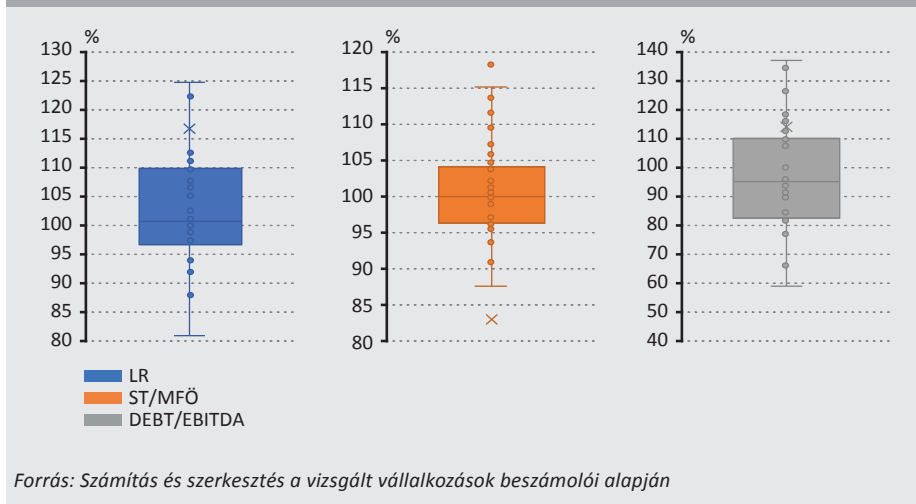
Az árbevétel-arányos eredmény, az EBIT-ráta és az EBITDA-mutató változása

A likviditási ráta (LR) és a tőkeellátottsági mutatók vonatkozásában is minimális eltéréseket kaptunk. A 10. ábrán szemléltetjük ezen mutatószámok változásának hatását. Az átlag helyett, amelyet nagyon el tudnak téríteni a kiugró értékek, a mediánt is érdemes vizsgálni. Például míg a saját tőke (ST) eltéréseinek átlaga $-14,6$ százalék, addig a medián esetében ez 0 százalék, hasonlóan a mérlegfőösszeg (MFÖ) esetében, ahol ezek az értékek: -1 százalék (átlag) és 0 százalék (medián).

10. ábra

Likviditási ráta (LR), tőkeellátottsági mutató (ST/MFÖ) és EBITDA-arányos kötelezettség (DEBT/EBITDA)

Mi lehet a kulcs a pénzügyi kimutatások egységes értelmezéséhez, az adatok elemzésének, összehasonlíthatóságának fokozottabb megteremtéséhez? Az XBRL International szerint több mint 50 országban használnak már XBRL (eXtensible Business Reporting Language) alapú pénzügyi beszámolási rendszert (XBRL 2021). Mind a felügyeleti szervek, adóhatóságok, mind a befektetők és számtalan érdekhordozó számára jelent ez egyszerű, olcsó adatgyűjtési lehetőséget⁵. Az Amerikai Egyesült Államokban a SEC (Securities and Exchange Commission) már 2009-óta kötelezővé tette a tőzsdei cégeknek, hogy pénzügyi adataikat XBRL-alapon tegyék közzé (Singerová 2015; Liu et al. 2017).

Az Európai Értékpapírpiazi Hatóság (ESMA) által kidolgozott új, elektronikus beszámolási formátum, a szintén XBRL alapú Európai Egységes Elektronikus Formátum (European Single Electronic Format, ESEF) azon cégek számára lesz kötelező,

⁵ Példa erre a Magyar Nemzeti Bank is – hitelintézetek felügyeleti szerepkörében –, a 2020. áprilistól bevezetni kívánt (majd a Covid19 miatt 2020. októberre elhalasztott), az Európai Bankhatóságnak (EBA) küldendő adatszolgáltatások XBRL-alapú teljesítési előírása.

amelyek papírjai bármelyik, az Európai Unió területén lévő tőzsdére vannak bejegyezve. A pénzügyi kimutatások elsődleges elemeit (mérleg, átfogó eredménykimutatás, saját tőke változásának kimutatása, cash flow kimutatás) ily módon a 2020-as évről kellett volna először közzétenni, azonban a világvárvány miatt az országok lehetőséget kaptak a 2021. évi bevezetésre (Magyarország is élt a halasztással a 1078/2021. (II. 27.) Korm. határozat alapján). A 2022-ben kezdődő üzleti évekről szóló beszámolókból azonban a kiegészítő megjegyzések tételeit is ennek megfelelően kell címkézni.

5. Összegzés, kitekintés

Kutatásunk alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy az IFRS-re való áttérés a vizsgált vállalkozások többségénél nem befolyásolta a pénzügyi kimutatások főbb számait. (Sok esetben a medián nulla környéki, és az interkvartilis terjedelem is nagyon szűk). Néhány vállalkozásnál azonban előfordultak egyedi, markáns eltérések (ezek sok esetben egy-két fajta eseményre vezethetők vissza), ezért az elsődleges elemzés után érdemes áttekinteni, hogy vannak-e olyan vagyonelemei és ügyletei a cégnek, amelyek eltérően kezeltek a magyar számvitelben és a nemzetközi standardok szerint (jellemző példákat bemutattunk a korábbi részekben).

Kérdés marad, hogy az új formátum segíti-e a hitelező bankok helyzetét? A tőzsdei vállalatok a konszolidált pénzügyi kimutatásaikat teszik majd ilyen formában közzé; a bankok, pénzügyi intézmények azonban, amennyiben nem kapnak anyavállalati garanciafedezetet a leányvállalatok hitelei mögé, az egyedi beszámolók alapján kell a minősítéseket elvégezzék. Tehát részben felhasználhatók a gépi olvasással is értelmezhető, később akár mesterséges intelligencia által elemezhető kimutatások a minősítő rendszerek fejlesztésére, az összehasonlíthatóság növelésére (nemzetközileg is), azonban még jó ideig nem számíthatunk arra, hogy az egyedi kimutatások szintjén „megúszható” az egyedi elemzés, értékelés, adatbázis-építés.

Másik megközelítésben viszont mindenképpen jelentős pozitívum származhat az új elektronikus formátumú közzétételekből: kellő idő elteltével az összes érdek-hordozó (stakeholder) számára széles körű és kutatható adatbázist fog biztosítani, ami lehetőséget teremt modellezésre, mélyebb összefüggések feltérképezésére és további innovációra is.

Felhasznált források

- Banai Ádám – Körmendi Gyöngyi – Lang Péter – Vágó Nikolett (2016): *A magyar kis- és középvállalati szektor hitelkockázatának modellezése*. MNB-tanulmányok 123, Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-tanulmanyok-123.pdf>
- Deloitte (2018): *Összefoglaló jelentés*. <https://docplayer.hu/109857710-Osszefoglalo-jelentes-a-evi-ifrs-felmeres-eredmenyeirol-julius.html>. Letöltés ideje: 2021. május 10.
- Horváth Gergő (2021): *Vállalatok hitelkockázati modellezése a Magyar Nemzeti Bank felügyeleti stressztesztjében*. *Hitelintézeti Szemle*, 20(1): 43–73. <https://doi.org/10.25201/HSZ.20.1.4373>
- IFRS (2018): *Who uses IFRS Standards?* <https://www.ifrs.org/use-around-the-world/use-of-ifrs-standards-by-jurisdiction/#analysis-of-the-166-profiles>. Letöltés ideje: 2021. május 18.
- IFRS (2021): *IFRS 16 Leases*. <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-16-leases/>. Letöltés ideje: 2021. május 16.
- Lakatos László Péter – Kovács Dániel Máté – Madarasiné Szirmai Andrea – Mohl Gergely – Rózsa Ildikó (2018): *Nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok elmélete és gyakorlata*. 2. átdolgozott kiadás, Magyar Könyvvizsgálói Kamara, Budapest.
- Liu, C. – Luo, X. (Robert) – Wang, F.L. (2017): *An empirical investigation on the impact of XBRL adoption on information asymmetry: Evidence from Europe*. *Decision Support Systems*, 93(January): 42–50. <https://doi.org/10.1016/j.dss.2016.09.004>
- Madarasiné Szirmai Andrea – Szöllősiné Szép Adrienn (2018): *A nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok (IFRS) alapján teljesített statisztikai adatszolgáltatás módszertanának háttere és tapasztalatai*. *Statisztikai Szemle*, 96(5): 489–521. <https://doi.org/10.20311/stat2018.05.hu0489>
- Singerová, J. (2015): *XBRL: Different Approach of Utilization*. *Procedia Economics and Finance*, 25. 134–140. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00721-2](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00721-2)
- Walter György (szerk.) (2019): *Vállalatfinanszírozás a gyakorlatban*. Második kiadás, Alinea Kiadó.
- XBRL (2015): *An Introduction to XBRL*. <https://www.xbrl.org/the-standard/what/an-introduction-to-xbrl/>. Letöltés ideje: 2021. május 5.